

Михаил Тюкалов

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ (в 20-е гг. XX столетия)

В статье рассмотрена роль Великобритании в перестройке Ближнего Востока после Первой мировой войны. Новая геополитическая ситуация диктовала необходимость пересмотра политики Великобритании путем установления мандатной системы на территориях бывших арабских провинций Османской империи. Документально засвидетельствовано, что внешнеполитический курс Британии осуществлялся с целью защиты отечественных нефтепромышленников, а также имперских интересов.

Ключевые слова: Ближний Восток, Восточный вопрос, мандат, Месопотамия, Палестина.

УДК 94(477.83/86)

Ігор Срібняк

ДІЯЛЬНІСТЬ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ТАБОРІ ЙОЗЕФОВ (ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА) У 1921–1925 рр.

У статті розкрито деякі аспекти діяльності товариства «Самопоміч», яке було уповноважене вирішувати всі питання, пов'язані з розподілом благодійних внесків та пожертв, що надходили до табору інтернованих вояків-українців у Йозефові. Наведено загальні обсяги матеріальної допомоги таборянам, які перераховувались українцями США та Канади. Проаналізовано процес збирання коштів для голодуючих селян Східної Галичини, а також перебіг політичної боротьби навколо цього, інспірованої більшовицькими агентами.

Ключові слова: Йозефов, табір інтернованих, «Самопоміч», благодійність, Чехословаччина.

Окреслена дослідницька проблема почала розроблятися ще на початку 1940-х років, коли світ побачила фундаментальна праця С. Наріжного «Українська еміграція», без якої сьогодні не може обійтися жоден дослідник табірної тематики й споріднених з нею проблем [15]. Автор навів деякі факти про благодійницьку діяльність українського вояцтва, інтернованого у таборах Польщі та Чехословаччини, водночас він не ставив собі за мету здійснення докладного аналізу обставин функціонування таборових допомогівих інституцій інтернованих вояків-українців у ЧСР. Публікація видавництвом ім. О. Теліги другої частини монографії С. Наріжного суттєво доповнила наші уявлення про окремі прояви життєдіяльності таборян у ЧСР, але знов-таки не дала цілісного уявлення про організацію збору коштів на потреби таборян у Йозефові, а також активність останніх під час проведення благодійних акцій [16].

Кінець 1990-х років позначився активізацією роботи з дослідження таборового життя вояків-українців. До вивчення цієї теми звернувся, зокрема, М. Павленко, котрий в низці публікацій проаналізував окремі аспекти перебування полонених та інтернованих українців у таборах

Польщі, Чехословаччини і Румунії у 1919–1924 рр. Практично всі ці матеріали увійшли до виданої ним у 1999 р. монографії [17]. У цій праці наведено окремі факти благодійницької активності інтернованих у ЧСР, містяться поодинокі згадки і про допомогу їм з боку зарубіжного українства, проте ця інформація в монографії М. Павленка є розпорошеною і не має системного викладу.

Дотична тематика цікавила у свій час і автора цієї публікації [18–20], проте й у розвідках того періоду бракувало цілісного бачення дослідницької проблеми. У цій статті використано матеріали, що зберігаються у фонді 269 Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України). З моменту їх отримання архівом у 1988 р. і до 2008 р. вони були закриті для переважної більшості дослідників. Робота щодо впорядкування матеріалів тривала так довго тільки тому, що за вказівкою директора згаданого архіву В. Лозицького до видання готувалась збірка документів (за матеріалами цього фонду) [22]. Тільки її видання дозволило зняти двадцятилітнє табу, а дослідникам відкрився доступ до потрібних архівних документів та можливість поновлення наукових студій із таборової проблематики.

Автор поставив собі за мету відтворити деякі аспекти діяльності благодійного товариства «Самопоміч» у таборі Йозефов, а також визначити коло осіб, яким надавалась безповоротна матеріальна допомога. Крім того, ще одним із завдань статті стало відтворення процесу збирання коштів для голодуючих селян Східної Галичини та перебігу політичної боротьби навколо цієї гуманітарної акції в таборі.

Український військовий табір у Йозефові був створений у квітні 1921 р. для прийому інтернованих вояків Української Галицької Армії (УГА), які перебували у Ліберці та Німецькому Яблонному. Умови їхнього існування суттєво різнилися залежно від пори року, причому особливо у тяжкому становищі вони опинились узимку. З метою надання матеріальної допомоги найуразливішим категоріям таборян, насамперед жінкам і дітям, на початку квітня 1921 р. у Йозефові було створено товариство «Самопоміч» — як «інституцію товарисько-громадянського характеру, яка урядує на основі статутів і відвічає (відповідає. — І. С.) за свою господарку перед загальними зборами на основі звіту контрольної комісії». Усю поточну роботу організації спрямовувала управа, яка у визначений термін звітувала перед усіма членами «Самопоміч». За підсумками її піврічної діяльності загальні збори організації, які відбулись 30 вересня ц. р. у Йозефові, одноставно вирішили визнати її роботу успішною. Тому управі було запропоновано продовжити виконання своїх обов'язків на наступні півроку [30, арк. 183].

У цей час табор'янам найактивніше допомагали Маніфестаційний і Допомоговий комітети у Філадельфії, товариство «Сокіл» у Нью-Йорку, відділ Ліги американських горожан українського походження у Трентоні, товариство «Народна поміч» і «Українська жіноча громада у Нью-Йорку» (всі у США). Значні кошти надійшли і від приватних осіб із США і Канади (від С. Лемішка, І. Прокіпчука, о. П. Каменецького, о. Г. Климовича, Д. Грицяя, о. А. Сарматюка, А. Зазуляка, Д. Лазоренка, П. Войціховського та ін.). Нарешті, до цієї акції долучались і Військова канцелярія Диктатора ЗУНР у Відні, Центральний допомоговий комітет у Празі (ЧСР) [4–6; 10–13].

Йозефівська «Самопоміч» була змушена працювати в надзвичайно складних умовах, що було зумовлено обмеженістю грошових засобів, які передавались їй від окремих добродійників, установ, громадських організацій та команди табору, з одного боку, й значною кількістю таборян, які хотіли отримати додаткові кошти насамперед на лікування. Здебільшого управа «Самопоміч» була змушена або суттєво зменшувати суму, про яку просили табор'яни, або й відмовляти, коли доходила висновку про необґрунтованість

прохання. У кожному випадку вона здійснювала власне міні-розслідування, намагаючись встановити дійсну потребу родин інтернованих у цих коштах.

Як ілюстрацію ретельного вивчення кожної справи слід навести епізод зі зверненням поручика Остапа Левицького. Відомо, що у травні 1921 р. він попросив управу «Самопоміч» виділити 1000 Кч (крон чехословацьких) для проведення складної хірургічної операції його дружині, причому лікування мало бути невідкладним. Але управа, членам якої «було відоме виставне життя пані Левицької в Ліберці», висловила сумнів у потребі такої операції і призначила набагато меншу суму. О. Левицький відмовився її прийняти і звернувся з аналогічним проханням вже до загальних зборів «Самопоміч», розраховуючи отримати кошти у повному обсязі. Але останні залишили це питання на вирішення управі, внаслідок чого гроші поручику не були виплачені зовсім, бо його дружина «очевидно не потребувала операції, бо доси жиє» [30, арк. 185].

10 січня 1922 р. відбулись зміни у складі управи «Самопоміч»: головою товариства було обрано сотника Чарнецького, а його заступником — сотника Т. Онишкевича. Змінився і характер надання допомоги — з огляду на дуже скрутне становище, в якому опинились табор'яни з секції «Д», «Самопоміч» у порозумінні з командою табору в січні та лютому 1922 р. здійснила видачу цій категорії невеликих сум «запомоги». Крім того, вона прийшла на допомогу інтернованим і шляхом часткового внесення коштів для придбання додаткових обсягів вугілля, яке використовувалось для обігріву бараків. Це було тим більш потрібно, що температура в деяких будівлях опускалась до -23°C через неможливість зберегти в них тепло.

Потреба захистити інтереси жінок, які разом з дітьми найбільше потерпали від таборових умов життя, зумовила заснування у березні 1922 р. у Йозефові й «Жіночої самопоміч» (голова — Олена Січинська-Левицька), яка провадила свою діяльність у тісному контакті з Комітетом українських жінок у Празі [15, 61, 66]. Завдяки допомозі з боку останнього в таборі було організоване виготовлення українських вишиванок, які потім реалізовувались у ЧСР та поза її межами, що давало можливість заробити хоча б невеликі кошти на потреби українського жіноцтва в Йозефові [4, 9]. Крім того, Комітет опікувався дітьми таборян, намагаючись хоч мінімально урізноманітнити їхнє таборове повсякдення [30, арк. 23].

Особливо активно працювала «Самопоміч» починаючи з кінця березня 1922 р., коли новим її головою був обраний четар К. Крушельницький [3; 4]. Він уклав новий статут товариства, який складався з 41 параграфів. Його метою було визначено надання матеріальної допомоги всім

інтернованим і, зокрема, тим, хто отримувал лише 0,5 Кґ денно, а також членам родин померлих у таборі. Крім цього, правом на отримання грошової допомоги могли скористатися ті, хто не мав «ніякого забезпечення, хворі в таборі і по лічницях (у лікарнях. — І. С.), діти, жінки». Як йшлося у § 4 статуту «Самопомочі», кошти на ці цілі мали акумулюватися за рахунок членських внесків (1–5 Кґ), «жертв української суспільності, зворотів затягнених позичок, доривочних (окремих. — І. С.) дарів і датків [...] на фонд вдів і сиріт по членах української армії» (відповідно до § 5 статуту цей фонд, заснований ще у Німецькому Яблонному, перейшов під управління «Самопомочі») [26, арк. 4].

Це було найчисленніше товариство у таборі, до складу якого ввійшли всі його мешканці та члени приписаних до нього робітничих команд, у тому числі: «а) старшини, б) стрілецтво, в) урядовці, г) жіноцтво, д) діти, як також всі хворі по лічницях» [26, арк. 4]. Усі члени товариства отримали право брати участь у загальних зборах «Самопомочі», обирати її провід та користуватися фондами організації залежно від розміру своїх внесків. 9 травня 1922 р. надзвичайні загальні збори товариства ухвалили статут, після чого його діяльність відбувалась на тривких засадах. Від імені очолюваної ним організації К. Крушельницький звернувся до зарубіжних українців із закликами допомогти інтернованим у ЧСР у їхньому невідрадному становищі, й невдовзі до табору почали надходити грошові пожертви від різних благодійних установ та українських громадських організацій Європи й Америки.

Жертводавцями виступили Український Червоний Хрест (Вінніпег, Канада), який, зокрема, передав у 1922 р. на потреби інтернованих вояків УГА 1247 \$ (доларів США); «Січова організація Українців» (Чикаго, США) — 698 \$, «Товариство української молоді» (Нью-Йорк, США) — 300 \$, «Жіночий комітет» (Скрентон, США) — 274,80 \$, «Січова організація» (Клівленд, США) — 255 \$, а також інші українські організації (у т. ч.: товариство «Січ» (Філадельфія), «Український Народний Комітет» (Манчестер), «Український Народний Союз» (Джерсі-Сіті), «Український Комітет несення помочі Рідному Краєві в Брукліні», «Українське емігрантське бюро» (Нью-Йорк), редакції українських газет «Свобода» і «Америка» (відповідно — Джерсі-Сіті та Філадельфія), «Горожанський комітет» (Скрентон), «Жіноче Товариство» (Нью-Йорк), сотенні відділи січових організацій, окремі особи (Теодор Пізнак, О.М. Залітач, оо. Іван Остап, Григорій Климович та ін.) [9, арк. 24–26].

Загалом же упродовж 1922 р. українцями Америки було надіслано пожертв на загальну суму 418 626 Кґ (у т. ч.: на допомогу емігрантам

у ЧСР — 277 654 Кґ, «жертви на допомогу для Галичини» склали 46 773 Кґ, для «Товариства прихильників освіти у Відні» надійшло 39 590 Кґ, а також менші суми надходили для «Комітету помочі жертвам війни у Відні», для Українського Вільного Університету в Празі та на інші благодійні цілі. З цієї суми за призначенням було перераховано — 382 124 Кґ, а також ще 25 \$ (посилки на приватні адреси) і 16,10 ліврів (для Київської академії наук) [9, арк. 23–24].

Згадувані кошти перераховувались (у вигляді грошових переказів) на адресу «Центрального допомогового комітету» на чолі зі Степаном Смаль-Стоцьким — відомим українським громадським діячем, який користувався незаперечним авторитетом та повагою українських емігрантів. Віддаючи належне щирості американських українців, у травні 1922 р. С. Смаль-Стоцький звернувся з листом до всіх українців, хто складав пожертви для потреб українських емігрантів, у якому зазначив, що цим жертводавці «утерли не одну сльозу нещасним нашим скитальцям на чужині. Ще більша моральна сила Ваших жертв, бо Ви ними виявили перед цілим світом глибоке почуття спільності і єдності народньої, яке не стерпить, щоб була на світі яка небудь душа українська безрадна, безпомічна в біді й розпуці, бо свої люди своїм людям завсігди стануть у пригоді до помочі. Се значить, що своїми власними силами ратуємо ми нарід і своїми силами здобуємо йому і кращу долю». Він висловив сподівання, що, продовжуючи передавати пожертви на ці цілі, заокеанські українці допоможуть «вирости новим борцям за волю України. Наша еміграція у визвольнім ділі матиме безперечно велике значіння» [8].

Моральну й матеріальну допомогу інтернованому вояцтву в ЧСР надавали й окремі українські громадські та церковні діячі. Так, зокрема, влітку 1922 р. табір у Йозефові відвідав українець з Канади П. Зварич, який ознайомився з перебігом культурно-освітньої роботи у таборі та склав грошову пожертву на користь інтернованих [21, 589]. 14 серпня 1922 р. табір відвідав єпископ Луцький о. д-р О. Боцяк, який наступного дня відправив на площі Службу Божу і звернувся до вояцтва з проповіддю, що була надрукована на шпальтах «Українського Скитальця» [18, 8].

У свою чергу, інтерноване у таборах вояцтво УГА завжди брало активну участь у всіх високопатріотичних благодійних акціях, покликаних матеріально підтримати діяльність українських установ у Східній Галичині та Наддніпрянській Україні. Так, зокрема, у серпні 1922 р. на заклик «Краєвого комітету допомоги голодній Україні» у Львові вояки УГА провели збір коштів, зібравши загалом 34 006,29 Кґ [2]. Збір коштів тривав і пізніше. Так, тільки два робітничі відділи УГА (в Ліберці та Береговому) наприкінці 1922 р.

збрали на потреби голодуючих відповідно 562 і 650 Кч [24; 25].

У серпні-вересні 1922 р. у Йозефові було проведено збирання коштів на потреби полонених старшин УГА, які утримувалися в таборі Тухоля (Польща). У підсумку було зібрано 1027 Кч, які після їх перерахування до Польщі та обміну на польську валюту склали близько 250 тисяч марок польських. Ця сума мала бути поділена пропорційно між усіма «тухольцями» (37 Кч — кожному старшині УГА, 26 — підстаршині, 15 — стрільцеві) [28, арк. 10]. Істотну фінансову допомогу «Самопоміч» надавала і своїм інтернованим землякам у Румунії.

Таким чином, інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов не залишались осторонь бід тих своїх земляків (як галичан, так і наддніпрянців), які найбільше потребували гуманітарної допомоги. Разом з тим задоволення нагальних життєвих потреби «йозефовців» стало можливим завдяки матеріальній підтримці заокеанських українців, а також, хоч і дещо меншою мірою, еміграційних осередків та громадських установ Східної Галичини. Матеріальна допомога, що була їм надана, дозволила таборянам належним чином підготуватись до зими 1922–1923 рр., придбати теплий одяг, здійснити найнагальніші трати на потреби жінок і дітей.

Значний обсяг грошових надходжень із-за океану привернув увагу більшовицької агентури та шахраїв. Досить небезпечним сигналом стала інформація про псевдозбирання коштів, яке проводилась невідомими особами в Північній Америці. Ними розповсюджувалися конверти (червоного кольору із зображенням тризуба), в які були вкладені аркуші паперу з надписом: «Різдяний дар для Українських Січових Стрільців». Далі у листі пропонувалось вписати своє ім'я та прізвище й вкласти суму для пожертви, після чого невстановлені провокатори обіцяли, що він буде пересланий до Січових Стрільців, а ім'я жертводавців буде оголошено в періодичному органі УГА «Український Скиталець».

Дізнавшись про це, голова управи «Самопоміч» К. Крушельницький 30 грудня 1922 р. звернувся з окремим закликом на піддаватись на цю провокацію й не надсилати грошей у таких конвертах будь-кому, і що єдиним уповноваженим на отримання коштів органом є тільки «Самопоміч» у Йозефові [31, арк. 186–188 зв.]. На гроші жертводавців з Америки, що пересилались вкладеними в конверти, «чатували» й інші небезпеки, коли їх намагались просто викрасти нечисті на руку люди [23].

У 1923 р. обсяг пожертв значно скоротився, про що свідчать цифри, наведені у «Касовому звіті „Самопоміч“, допомогової централі для частин Української Галицької Армії, що перебувають поза межами Рідного Краю, за час від

1. до 30. квітня 1923». Зокрема, за цей час були отримані пожертви від Українського Червоного Хреста з Вінніпегу (вантаж одягу), ліквідаційної комісії «Українського Допомогового Комітету», першої округи «Січової організації», об'єднання українських організацій в Америці (всі з Філадельфії), причому значна частина коштів від українських організацій Канади і США надходила для «Самопоміч» вже безпосередньо. Загалом було отримано 40 335 Кч (щоправда, з цієї суми 19 261 Кч залишилось ще з минулого місяця). Ці кошти були витрачені за цільовим призначенням: на лікування хворих стрільців та старшин УГА, які на той час перебували в лікарнях ЧСР [1].

Того ж місяця значну суму (15 тис. Кч) перерахував для «Самопоміч» (від «Центрального допомогового комітету») С. Смаль-Стоцький. У відповідь К. Крушельницький від імені таборян висловив йому «слова синівської вдячності за його старання, яких доклав, щоби призбираними жертвами бодай в часті облегшити прикре животіння Укр[аїнської] Гал[ицької] Армії поза межами Рідного Краю». Голова управи «Самопоміч» запевнив, що «вірні сини героїської Укр[аїнської] Гал[ицької] Армії сповнять свій найсвятіший обов'язок, промошуючи своїми кістками шлях до щастя і Свободи для нашого многостраждального Народу» [14]. Від імені всіх таборян К. Крушельницький подякував також всім жертводавцям, нагадавши водночас про те, що управа «Самопоміч» (голова Корнило Крушельницький, скарбник Іван Байгерт, писар Михайло Груба) послідовно виконує власні зобов'язання перед незахищеними категоріями вояцтва, завжди виділяючи «періодичних беззворотних допомог хорим у лічницях і найгірше матеріально ситуованим у таборах Польщі, Чехословаччини й Румунії» (з оголошення на внутрішній сторінці часопису «Український Скиталець»).

У 1924 р. до «Самопоміч» надходило все менше і менше коштів. Матеріальна допомога інтернованим галичанам із-за океану стала спорадичною і вже не становила значних сум. Жертводавці приділяли більшу увагу проблемам Східної Галичини, українське громадянство якої протистояло колонізаційним заходам польської влади. До того ж кількість мешканців табору ставала дедалі меншою, переважна більшість зуміла адаптуватись до життя в еміграції. Чехословацька влада активно підносила питання про ліквідацію табору, і такі плани теж зумовлювали зменшення грошових надходжень від жертводавців. Попри такі настрої інтерновані ніколи не втрачали нагоди, аби допомогти рідному краєві. Вони уважно стежили за всіма подіями у Східній Галичині, з якою у таборян існував нерозривний духовний зв'язок.

Так, коли до них дійшли звістки про те, що незаможні українські родини цієї місцевості голодують, провід українських організацій у Йозефові не міг залишатись осторонь цієї біди. 8 квітня 1925 р. за ініціативою сотника д-ра І. Козака відбулись перша зустріч таборян, які бажали долучитись до справи допомоги голодуючим селянам у Східній Галичині. Проте спільного рішення не було прийнято через протилежність висловлених думок. За два дні у таборі відбулись сходи відпоручників таборових установ з метою обговорення шляхів проведення допомогової акції. Тоді ж було прийнято рішення, що всі таборові інституції делегують одного (двох) представника до складу «Комітету культурно-гуманітарних і економічних установ табору в Йозефові, ЧСР для допомоги голодуючому українському селу Східної Галичини» (далі — Комітет), члени якого обрали т. зв. «Тісніший комітет» (екзекутиву) в складі д-ра Мирона Дольницького (голова), Кирила Беззубця (містоголова), Юрія Зубяка (секретар), Івана Байгерта (скарбник), який був уповноважений провести збір коштів [29, арк. 2–2 зв., 10 зв.].

Тоді ж було ухвалено організувати «місяць допомоги голодуючому селу», розробити програму, влаштувати у концертній залі міста театральну виставу або концерт, а також поширити цю акцію і на робітничі команди у ЧСР. Під час цього засідання прозвучали й інші пропозиції, зокрема: запровадити добровільне оподаткування всіх тих таборян, хто отримує від 5 Кс та вище, зобов'язати таборові крамниці «відступити частину свого зиску» і навіть — провести піст «у Великодню п'ятницю, а харчеве за цей день призначити на цю ціль» (останнє не знайшло підтримки через технічні складнощі у його реалізації та можливі заперечення чехословацької комендатури). Нарешті, було запропоновано до цієї акції українських студентів з вищих навчальних закладів ЧСР. Екзекутиві було доручено підготувати та оприлюднити відповідний заклик у таборі та на командах [29, арк. 2–2 зв., 3 зв.].

Здавалося б, що така благородна і жертвна ініціатива має об'єднати всіх таборян та надати ще один доказ їхньої відданості національній справі. Проте не слід забувати, що, починаючи з моменту створення табору в 1921 р., у середовищі інтернованих активно діяла більшовицька агентура, яка доклала всіх зусиль для поширення в серцях інтернованих відчуття непевності у завтрашньому дні. І хоча українське командування раніше усувало більшовицьких агітаторів з табору, входження Східної Галичини до складу Польщі, складне матеріальне становище вояцтва, політика чехословацької влади, кінцевою метою якої була ліквідація табору УГА в Йозефові, нарешті, постійні зазиви Москви до повернення в радянську Україну — все це створювало сприятливий

ґрунт для формування у частини інтернованих симпатій до злочинної більшовицької влади.

Саме цим пояснюється той факт, що того ж дня (10 квітня) в таборі було вивішено оголошення про проведення наступного дня в залі таборового театру загальних зборів для обговорення шляхів «переведення допомоги Галицькому голодному селу та установлення для цієї акції допомогового Комітету в таборі» за підписом їх «ініціаторів» Ілька Тришука та Николи Іроденка [29, арк. 80]. Фактично більшовицька агентура та їхні послідовники, які в цей час майже відкрито здійснювали свою діяльність у таборі, вирішили зірвати акцію збирання коштів голодуючому селу шляхом створення паралельної структури. На чолі цієї антиукраїнської опозиції (або «незорованої маси в таборі» — як самі вони називали) стояли Питляр та Іван Рудзінський, які, виконуючи завдання Москви, будь-що прагнули, якщо не зірвати, то максимально ускладнити діяльність вже створеного допомогового Комітету.

Вони пропонували допомагати не тільки селу, але й місту, тобто взагалі всім голодуючим, бо «коли голодує село, то голодує і місто», виступали за переобрання Комітету загальними зборами таборян, до якого мали бути делеговані особи від «опозиції», які ж до того мали отримати в ньому більшість голосів. Крім того, розподіл коштів, на їхню думку, мав відбуватися в такий спосіб: половина грошей мала бути передана для «Краєвого комітету збірки голодуючому селу східної Галичини», а інша — для тієї частини голодуючих, на яку вкажуть Комітетові представники «опозиції». Очевидно, що такі вимоги були з самого початку провокаційними і такими, що априорі не могли бути виконані українськими таборовими організаціями.

Перешкодити скликанню загальнотаборових зборів команда табору не мала правних підстав, тому вони відбулись, але за присутності незначної кількості таборян, бо більшість із них не вважала за потрібне брати участь у зібранні, а решта — була спеціально запрошена «опозицією». У цій ситуації Комітет 11 квітня 1925 р. оприлюднив спеціальне звернення, в якому містились основні контраргументи українського активу вимогам «опозиції». У ньому, зокрема, повідомлялось, що на слушне зауваження одного із членів екзекутиви щодо чисельних прикладів участі «соціалістів інших народів [...] в акціях, які мають на меті всенародне добро», І. Рудзінський заявив, «що правдиві соціалісти, яких він заступає, не признають ніякої вітчизни (Батьківщини. — І. С.)». Без сумніву, в цьому простежувався вплив ідей російського ленінізму, який затьмарював свідомість частини таборян своєю демагогією та популізмом.

Комітет відкинув всі домагання «опозиції» і, зокрема, заперечив доцільність підтримки як сільського, так і міського населення Східної

Галичини, бо в містах цього регіону переважає «польсько-жидівський» елемент, який отримує допомогу від польського уряду, «а українське село такої підмоги ніяк не дістане і лишене всякої помочі буде вимирати з голоду». Не погодився Комітет і з тим, аби до його складу увійшли запропоновані «опозицією» особи, бо це було б обмеженням прав зборів, які уповноважені обирати до комітету за власним вибором. Також було заявлено про передчасність «рішати на руки якого комітету ці гроші мали би бути вислані». Все ж таки Комітет вважав за можливе запропонувати компромісне рішення: обрати новий склад, до якого могли б увійти три особи — по одному від таборової організації «Село-Спілка», від усіх інших установ табору та від «опозиції», яку репрезентували Питляр та І. Рудзінський, але останні від такої пропозиції відмовились [29, арк. 10–10 зв.].

У відповідь «опозиція» майже одночасно проголосила про утворення «Комітету допомоги голодному селу Галичини» під головуванням д-ра Тадея Володимира Онішкевича (далі — «Комітет допомоги...»), який звернувся з листом до Комітету (від 13 квітня 1925 р.), «щоби в акції збірки цілях і евентуальних підпирань цілях не було роблено перепон, а оскільки це буде можливо щоби акція йшла паралельно обома комітетами». За цієї умови «Комітет допомоги...» буде готовий піти «зі своєї сторони як найдалше на зустріч бажанням Комітету [...] і оскільки це буде можливо постаратися поперти акцію Комітету» [29, арк. 12]. На це послання надійшла коротка відповідь екзекутиви, що «наш Комітет дав вже докази доброї волі відносно спільного переведення допомогової акції і ніколи не мав і не має наміру робити Вашому Комітетови якої небудь перепони» [29, арк. 13]. Наприкінці «опозиції» було запропоновано сформулювати умови співпраці двох комітетів.

Цей лист екзекутиви викликав бурхливу реакцію «опозиції», яка у своєму черговому посланні заявила про неможливість знаходження найменшого компромісу з Комітетом. У зв'язку з цим нею було ухвалене рішення про утворення «Загальнотаборового Комітету допомоги голодуючому галицькому українському селу» з метою самостійного ведення допомогової акції в таборі. «Опозиція» дорікала команді табору за проведення агітаційної кампанії на шкоду «Комітету допомоги...», а Комітетові — за те, що він проводить допомогову акцію лише задля того, аби «закрити крах Вашої (тобто української. — І. С.) політики з цілого ряду минулих літ, а дальше щоб бодай назверх ратувати свою політично збанкрутілу фірму, від котрої загал табору давно вже відвернувся» [29, арк. 14–14 зв.]. Очевидно, що заявляючи таке, «опозиція» видавала бажане за дійсне. Водночас не можна заперечувати й того,

що більшовицькі ідеї міцно засіли у головах кількох засліплених ними «опозиціонерів», під вплив яких підпала частина таборян без виробленої національно-політичної свідомості.

Найголовнішим аргументом «опозиції» було те, що їх «Комітет допомоги...» був обраний загальними зборами таборян, попри незначну кількість присутніх на них, і на цій підставі М. Дольницький та інші члени екзекутиви мали підпорядкувати свою діяльність «загальнотаборовому» допомоговому представництву. Цей лист став вершиною цинізму та ницості таборових адептів більшовизму, після якого стало зрозуміло, що «опозиція» намагається посягати розбрат у середовищі таборян та перешкодити збиранню коштів для голодуючих селян Східної Галичини. Забігаючи наперед слід зазначити, що в архівних документах відсутні будь-які згадки про діяльність «Комітету допомоги...», так само, як і інформація про суму зібраних ним коштів, в який спосіб вони були перераховані та між ким розподілені (якщо взагалі були зібрані). За опосередкованими даними (зокрема, фактів пізнішого внесення коштів лідерами «опозиції» на конто Комітету М. Дольницького) [29, арк. 33, 52] з великою вірогідністю можна стверджувати, що «Комітет допомоги...» залишився з самого початку мертвонародженим проектом, єдиним завданням якого був зрив допомогової акції.

На цьому обмін листами між Комітетом та «Комітетом допомоги...» припинився, бо члени екзекутиви не вважали за потрібне звертати увагу на існування останнього. Натомість вже 15 квітня була підготовлена та розтиражована «Відозва», в якій містився заклик допомогти «голодному, знищеному, знуждованому українському селу Східної Галичини». Комітет висловив сподівання, що «не буде ні одної душі в таборі й на цілій скитальщині в ЧСР, яка не дала би своєї лепти, не сповнила свого великого обов'язку супроти нашої матери — села» [29, арк. 72–73].

У межах оголошеного Комітетом «Місячника допомоги голодуючому селу» (19 квітня — 19 травня 1925 р.) було вирішено провести такі заходи: організувати збирання коштів, концерти, академію, відчити, вистави та ін.; звернутись до всіх таборян (які мають «сталі платні») добровільно передати на ці потреби 5 % від їхніх грошових надходжень; оподаткувати таборіві інституції. Заходами таборян були, зокрема, організовані «День Писанки» (19 квітня 1925 р.), академія «Українське Село» (1 травня), вистава Української Учительської Громади (12 травня), «Діточий вечір» і національні танці (20 травня), «товариська забава» [29, арк. 21, 37]. Під час кожної з цих культурно-національних акцій проводилося збирання коштів (у «День Писанки» в Йозефові було зібрано 630,42 К₰; вистава, влаштована Учительською Громадою, принесла

231,50 Кч, «Діточий вечір» — 229 Кч) [29, арк. 34, 43, 95, 107].

Усі таборові інституції та освітні курси взяли діяльну участь у збиранні коштів для голодуючих селян. Ліквідаційна управа Культурно-просвітнього кружка (голова Іван Байгерт) максимально допомагала Комітетові, зокрема встановила скриньки в крамницях КПК для збирання дрібних датків, з усіх співробітників управи було стягнуто 5 % від їхнього місячного заробітку, комітетові були передані деякі матеріали з книгозбірні та архіву, покриті «дрібні видатки Комітету» (50 Кч). Слухачами гімназійно-реального курсу було зібрано 82 Кч, члени Учительської громади внесли 385 Кч, працівники «Шевсько-кравецької робітні» — 20 Кч [29, арк. 25, 51– 52, 60, 81]. До участі в збиранні коштів були залучені робітничі команди, на підтвердження чого свідчить грошовий переказ (25 Кч) Комітетові від 7 стрільців зі складу Українського робітничого відділу № 31 [29, арк. 16]. Пожертви склали й таборові крамниці (Культурно-Просвітнього Кружка і Гуртка інвалідів), які провадили прибуткову діяльність у таборі (відповідно 65,55 і 35,53 Кч) [29, арк. 2 58а, 58б, 82, 83].

Зазвичай пожертви становили 1–2 Кч, інколи — 0,5 Кч, тобто переважна більшість таборян мала дуже обмежені кошти, але все рівно долучалась до цієї благородної акції. Члени таборових гуртків, які не мали жодних грошових надходжень, зобов'язувались брати діяльну участь у виставах, збираннях коштів, відчитих, які влаштовувались Комітетом, і в такий спосіб долучались до діяльності (так, зокрема, вчинили члени гуртка українських філателістів). Натомість таборяни, які мали постійну оплачувану роботу в Йозефові (т. зв. таборові «функціонери») вносили від 15 до 30 Кч, що становило 5 % відсотків їхнього щомісячного заробітку [29, арк. 19, 33].

22 травня 1925 р. Комітет закінчив свою роботу, зібрані гроші (2500 Кч) були переказані через Центральний Кооперативний Банк у Львові «Краєвому комітету допомоги голодному селу». За деякий час було отримано його відповідь

про отримання звіту про діяльність Комітету та коштів. У листі, підписаному Дмитром Левицьким, зокрема, йшлося: «Складаємо щире подяку тим, що своєю працею і датками прийшли на допомогу нашому голодному селу. Ця допомога являється тим більш цінною, що вона походить від Таборян, які перебувають самі в нужденних і скрутних умовах» [27, арк. 24; 29, арк. 111].

Отже, таборові благодійницькі організації відігравали в житті інтернованих табору Йозефов надзвичайно важливу роль, допомагаючи нужденним та хворим таборянам, а також всім, хто не мав можливості самостійно дбати про себе — жінкам і дітям. Таборова «Самопоміч» об'єднувала у своєму складі практично всіх інтернованих, що робило її дуже впливовою інституцією, яка у порозумінні з командою табору була уповноважена вирішувати всі питання, пов'язані з розподілом благодійних внесків та пожертв, що надходили до них. Повсякчасна турбота «Самопоміч» про «справедливе покриття потреб членів» задля «духового й тілесного скріплення скитальців» здобула товариству загальну пошану серед таборного загалу.

Багатолітнє перебування вояків та членів їхніх родин у таборах негативно позначалось на моральному стані людей, дехто з них підпав під вплив людиноненавистницьких більшовицьких ідей, проте кожного разу, коли в таборі проводились збирання коштів на гуманітарні цілі, вояцтво вносило до цього свою скромну лепту. Так, практично всі таборяни, у т. ч. жінки і діти, взяли участь у збиранні коштів для допомоги голодуючому селу Східної Галичини попри те, що більшовицька агентура та її симпатики з числа інтернованих робили все можливе, аби перешкодити проведенню цієї акції. Невеличкі внески інтернованих свідчили про їхнє нужденне становище, але водночас демонстрували й щире бажання, хоч маленькою сумою долучитись до справи допомоги своїм землякам. Цим вони ще раз піднесли ідею єдності української нації та задекларували свою відданість українській національно-визвольній справі.

ДЖЕРЕЛА

1. Виказ жертв надісланих з Канади на допомогу еміграції в Ч.С.Р. // Український Скиталець. — Відень, 1923. — 15 липня. — Ч. 14 (36). — С. 23.
2. Допомога голодній Україні // Український Скиталець. — Відень, 1922. — Ч. 19. — С. 29–31.
3. 3 життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 12. — С. 12
4. 3 життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 13. — С. 7–9.
5. 3 життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 14. — С. 8.
6. 3 життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 15. — С. 8.
7. 3 життя-буття в таборі в Йозефові // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 18. — С. 8–9.

8. З табору УГА в Йозефові, ЧСР // Український Скиталець. — Відень, 1923. — 15 липня. — Ч. 14 (36). — С. 23.
9. Зіставлення рахунків за час від 1 січня до 31 грудня 1922 // Український Скиталець. — Відень, 1923. — 15 липня. — Ч. 14 (36). — С. 23–26.
10. Касовий звіт «Самопомочі» допомогової централі для частин Української Галицької Армії // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 16. — С. 16.
11. Касовий звіт «Самопомочі» допомогової централі для частин Української Галицької Армії // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 17. — С. 15.
12. Касовий звіт «Самопомочі» допомогової централі для частин Української Галицької Армії // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 18. — С. 15.
13. Касовий звіт «Самопомочі» допомогової централі для частин Української Галицької Армії // Український Скиталець. — Йозефов, 1922. — Ч. 19. — С. 33.
14. Крушельницький К. Лист до Редакції // Український Скиталець. — Відень, 1923. — 15 липня. — Ч. 14 (36). — С. 22.
15. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами / С. Наріжний. — Прага, 1942. — Ч. I. — 372 с.
16. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / С. Наріжний. — К., 1999. — 272 с.
17. Павленко М.І. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.) / М.І. Павленко. — К., 1999. — 352 с.
18. Срібняк І. З історії культурно-освітньої роботи у таборі інтернованих військ УГА в Йозефові (1921–1922 рр.) / І. Срібняк, А. Купцов // Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу українців [м. Одеса], 26–29 серпня 1999 р. : Історія. Частина 2: ХХ століття. — Одеса; Київ; Львів, 1999. — С. 423–429.
19. Срібняк І. Український військовий табір УГА в Йозефові (Чехословаччина) у 1921–1924 рр. / І. Срібняк, А. Купцов // Воля і Батьківщина. — 1998. — Ч. 4 (13/29). — С. 65–78.
20. Срібняк І.В. Українці на чужині: полонені та інтерновані вояки-українці у країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919–1924 рр.) / І. Срібняк. — К., 2000. — 323 с.
21. Терлецький М. Табір інтернованих в Німецькім Яблоннім в Чехо-Словаччині / М. Терлецький // Українська Галицька Армія: матеріали до історії. — Вінніпег : Вид-во Д. Микитюка, 1958. — С. 582–583.
22. Українська політична еміграція 1919–1945: документи і матеріали. — К., 2008. — 928 с.
23. Український Скиталець. — Відень, 1923. — 15 липня. — Ч. 14 (36). — С. 19.
24. Український Скиталець. — Відень, 1923. — Ч. 1 (23). — С. 60–61
25. Український Скиталець. — Відень, 1923. — Ч. 6 (28). — С. 41.
26. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). — Ф. 3521. — Оп. 1. — Спр. 11.
27. ЦДАВО України. — Ф. 3521. — Оп. 1. — Спр. 2.
28. ЦДАВО України. — Ф. 3521. — Оп. 1. — Спр. 5.
29. ЦДАВО України. — Ф. 3521. — Оп. 2. — Спр. 146.
30. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 131.
31. ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 1. — Спр. 132.

REFERENCES

1. Vykaz zhertv nadislanых z Kanady na dopomohu emigratsii v Ch.S.R. // Ukrainskyi Skytalets. — Viden, 1923. — 15 lypnya. — Ch. 14 (36). — S. 23.
2. Dopomoha holodnii Ukraini // Ukrainskyi Skytalets. — Viden, 1922. — Ch. 19. — S. 29–31.
3. Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi // Ukrainskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 12. — S. 12
4. Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 13. — S. 7–9.
5. Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 14. — S. 8.
6. Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 15. — S. 8.
7. Z zhyttia-buttia v tabori v Yozefovi // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 18. — S. 8–9.
8. Z taboru UHA v Yozefovi, ChSR // Ukrayinskyi Skytalets. — Viden, 1923. — 15 lypnia. — Ch. 14 (36). — S. 23.

9. Zistavlennia rakhunkiv za chas vid 1 sichnia do 31 hrudnyia 1922 // Ukrayinskyi Skytalets. — Viden, 1923. — 15 lypnia. — Ch. 14 (36). — S. 23–26.
10. Kasovyi zvit «Samopomochi» dopomohovoi tsentrali dla chastyn Ukrainskoi Halytskoi Armii // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 16. — S. 16.
11. Kasovyi zvit «Samopomochi» dopomohovoi tsentrali dlia chastyn Ukrayinskoi Halytskoi Armii // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 17. — S. 15.
12. Kasovyi zvit «Samopomochi» dopomohovoi tsentrali dlia chastyn Ukrayinskoi Halytskoi Armii // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 18. — S. 15.
13. Kasovyi zvit «Samopomochi» dopomohovoi tsentrali dlia chastyn Ukrayinskoi Halytskoi Armii // Ukrayinskyi Skytalets. — Yozefov, 1922. — Ch. 19. — S. 33.
14. Krushelnytskyi K. Lyst do Redaktsii / K. Krushelnytskyi // Ukrayinskyi Skytalets. — Viden, 1923. — 15 lypnia. — Ch. 14 (36). — S. 22.
15. Narizhnyi S. Ukrayinska emihratsiia : kulturna pratsia ukrayinskoi emigratsii mizh dvoma Svitovymy viynamy / S. Narizhnyi. — Praha, 1942. — Ch. I. — 372 s.
16. Narizhnyi S. Ukrayinska emihratsiia : kulturna pratsia ukrayinskoi emigratsiyi 1919–1939 (materialy, zibrani S. Narizhnyim do chastyny druhoi) / S. Narizhnyi. — K., 1999. — 272 s.
17. Pavlenko M.I. Ukrainski viyskovopoloneni y internovani u taborakh Polshchi, Chekhoslovachchyny ta Rumunii: stavlennia vlady i umovy perebuvannia (1919–1924 rr.) / M.I. Pavlenko. — K., 1999. — 352 s.
18. Sribniak I. Z istorii kulturno-osvitnoi roboty u tabori internovanykh viysk UHA v Yozefovi (1921–1922 rr.) / I. Sribniak, A. Kuptsov // Dopovidi ta povidomlennia IV Mizhnarodnyi konhres ukrainistiv [m. Odesa], 26–29 serpnia 1999 r. : Istoriia. Chastyna 2 : XX stolittia. — Odesa; Kyiv; Lviv, 1999. — S. 423–29.
19. Sribniak I. Ukrayinskyi viyskovyi tabir UHA v Yozefovi (Chekhoslovachchyna) u 1921–1924 rr. / I. Sribniak, A. Kuptsov // Volia i Batkivshchyna. — 1998. — Ch. 4 (13/29). — S. 65–78.
20. Sribnyak I.V. Ukrayintsy na chuzhyni: poloneni ta internovani voiaky-ukrayintiv u krainakh Tsentralnoi ta Pivdenno-Skhidnoi Yevropy: stanovyshche, orhanizatsiia, kulturno-prosvitnytska diialnist (1919–1924 rr.) / I.V. Sribnyak. — K., 2000. — 323 s.
21. Terletskyi M. Tabir internovanykh v Nimetskim Yablonnim v Chekho-Slovachchyni // Ukrainaska Halytska Armii: materialy do istorii. — Vinnipeh : Vyd-vo D. Mykytiuka, 1958. — S. 582–583.
22. Ukrainaska politychna emihratsiia 1919–1945 : dokumenty i materialy. — K., 2008. — 928 s.
23. Ukrayinskyi Skytalets. — Viden, 1923. — 15 lypnia. — Ch. 14 (36). — S. 19.
24. Ukrayinskyi Skytalets. — Viden, 1923. — Ch. 1 (23). — S. 60–61.
25. Ukrayinskyi Skytalets. — Viden, 1923. — Ch. 6 (28). — S. 41.
26. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vshchychkh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy). — F. 3521. — Op. 1. — Spr. 11.
27. TsDAVO Ukrainy. — F. 3521. — Op. 1. — Spr. 2.
28. TsDAVO Ukrainy. — F. 3521. — Op. 1. — Spr. 5.
29. TsDAVO Ukrainy. — F. 3521. — Op. 2. — Spr. 146.
30. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (TsDAHO Ukrainy). — F. 269. — Op. 1. — Spr. 131.
31. TsDAHO Ukrainy. — F. 269. — Op. 1. — Spr. 132.

Игорь Срибняк

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ЛАГЕРЕ ЙОЗЕФОВ (ЧЕХОСЛОВАКИЯ) В 1921–1925 гг.

В статье раскрыты некоторые аспекты деятельности общества «Самопомощь», уполномоченного решать все вопросы, связанные с распределением благотворительных взносов и пожертвований, что присылались в лагерь интернированных украинцев в Йозефове. Приведены общие объёмы материальной помощи, которые переводились украинцами США и Канады. Проанализирован процесс сбора средств для голодающих крестьян Восточной Галиции, а также политическая борьба вокруг этого, инспирированная большевистскими агентами.

Ключевые слова: Йозефов, лагерь интернированных, «Самопомощь», благотворительность, Чехословакия.

Ihor Sribnyak

CHARITY ORGANIZATIONS' ACTIVITY AT THE CAMP OF JOSEFOV (CZECHOSLOVAKIA) IN 1921–1925s

The Ukrainian military camp in Josefov was created in April in 1921 for the reception of internee warriors of UGA, who were in other places of their accumulation. The terms of camp existence of internee warriors substantially differed depending on a season, at what especially in a tight situation they found oneself in winter. With the aim of grant of material help to the most vulnerable categories of internee, first of all to the women and children, at the beginning of April in 1921 a camp society "Self-reliance" was established.

"Self-reliance" is forced to work in extremely difficult conditions, which was due to shortage of funds that are transferred to it from individual benefactors and institutions, NGOs and team camp on the one hand, and a significant number interned who would receive additional funds in the first place, for treatment. Necessity to protect interests of women, that together with children most suffered from the difficult terms of life, stipulated founding camp societies Josefov and Women "Self-reliance" in March in 1922.

In particular, during this time it was received donations from the Ukrainian Red Cross Winnipeg (cargo clothing), the liquidation committee "Ukrainian Relief Committee", the first neighborhood "Sich organization" Ukrainian Association of Organizations in America (in Philadelphia), with a significant portion funds from Ukrainian organizations in Canada and the US came to "Self-reliance". This establishment forced to work in extraordinarily difficult terms that limited nature of monetary resources that was passed to it from separate benefactors and establishments, public organizations and the command of camp, in particular.

Almost every interned, including women and children, took part in the collection of funds to help the starving village in Eastern Galicia, despite the fact that the Bolshevik agents and their sympathizers among the internees did everything possible to prevent the carrying out of the action. Small contributions interned showed their miserable situation, but also demonstrated their sincere desire to contribute even a small amount to help their countrymen.

Key words: Josefov, internment camp, "Self-reliance", charity, Czechoslovakia.

УДК 061.2:327(4)«1920/1932»

Олена Гуменюк

УКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ РУХ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В 1920–1939 рр.

У статті розглянуто український молодіжний рух у контексті міжнародних відносин у Європі в 1920–1939 рр. На базі широкого кола джерел автор всебічно досліджує українські молодіжні організації в еміграції та визначає ступінь їх включення до міжнародних процесів у Європі. Ґрунтовно проаналізовано історіографію проблеми й визначено стан її розробки в науковій літературі. Також наголошується на особливому значенні молоді в репрезентації української нації у світовому співтоваристві.

Ключові слова: український молодіжний рух, еміграція, студенти, Пласт, сокілство.

Український молодіжний рух у країнах Європи розглядається дослідниками в контексті всієї міжвоєнної еміграції. Зазвичай молоді відводилась другорядна роль у системі міжнародних відносин. Проте насправді ця думка є помилковою. Українська молодь за кордоном становила потужну силу, здатну не тільки репрезентувати на міжнародному рівні здобутки свого народу, але і вплинути на політичні та культурно-суспільні процеси в Європі.

Наймасовішою складовою українського молодіжного руху в еміграції було студентство.

У 1920–1930-ті роки в країнах Європи існувала чимала кількість українських студентських організацій різного характеру — від загальностудентських до вузькоспеціалізованих. Всі вони в різній мірі взаємодіяли зі своїми іноземними колегами та долучались до міжнародних акцій української еміграції. Із емігрантських періодичних видань можна отримати інформацію про форми і методи цих організацій. Крім того, учасники студентського руху міжвоєнного періоду залишили цінні спогади, де висвітлювались питання співпраці з іноземними молодіжними інституціями